

תקשורת של רואה חשבון מבקר

עם הגורמים המופקדים על בקרת העל בתאגיד הבנקאי

מבוא

1. במסגרת ההנחיה לאימוץ תקני הביקורת האמריקאיים על-ידי רואי החשבון המבקרים בביצוע ביקורת לדוחות הכספיים של תאגידים בנקאיים, הוחלו על רואי החשבון תקני הביקורת הרלבנטיים לנושא התקשורת של רואה חשבון מבקר עם הגורמים המופקדים על בקרת העל בתאגיד הבנקאי.
2. תקנים אלו כוללים, בין השאר, את התקנים המתייחסים באופן ישיר לנושא התקשורת של רואה החשבון מבקר עם הגורמים המופקדים על בקרת העל בתאגיד כדלקמן:
  - (א) SAS 60 - Communication of Internal Control Structure Related Matters Noted in an Audit (and its amendments in SAS 78 and SAS 87).
  - (ב) SAS 61 - Communication With Audit Committees (and its amendments in SAS 89 and SAS 90).

כמו כן, נכללות ההתייחסויות לנדון, הנמצאות במסגרת כוללת של תקנים, שהוחלו על רואה חשבון מבקר כגון:

  - (ג) SAS 54 – Illegal Acts by Clients (ראה סעיף 17, שם).
  - (ד) SAS 99 – Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit (ראה סעיפים 79-82, שם).
  - (ה) SAS 100 – Interim Financial Information (ראה סעיפים 29-35, שם).
3. הוראה זו מיועדת להסדיר את אופן יישום התקנים האמריקאיים בנושא תקשורת עם הגורמים המופקדים על בקרת העל בתאגיד הבנקאי, ואת החלתן של מספר דרישות נוספות, מעבר לתקינה המתייחסת לנדון בארצות הברית, כמפורט בנספח להוראה.
4. יישום ההוראה אינו פוטר את רואי החשבון המבקרים של התאגידים הבנקאיים מיישום דרישות נוספות בנושא תקשורת של רואה חשבון מבקר עם הגורמים המופקדים על בקרת העל בתאגיד הבנקאי בתקני ביקורת אחרים, החלים על-פי כל דין על עבודת ביקורת של רואה חשבון מבקר בתאגיד בנקאי.

5. מובהר כי אם יחולו בעתיד שינויים בתקנים אלו, יש ליישם את השינויים הנ"ל בהתאמה.

תחולה

6. הוראה זו תחול על תקשורת של רואי חשבון עם הגורמים המופקדים על בקרת העל ב :

(א) כלל התאגידים הבנקאיים.

(ב) תאגידים בישראל, בשליטת תאגידים בנקאיים, אם נתקיים אחד מאלה :

(1) הם "חברה עיקרית" כהגדרתה בסעיף 32.ט. להוראות בדבר עריכת דוח כספי שנתי של תאגיד בנקאי ;

(2) הוראת ניהול בנקאי תקין מס' 311 בדבר "יחס הון מזערי", חלה עליהם (ראה סעיף 4, שם), אלא אם היקף עסקיהם זניח ביחס לפעילות הקבוצה.

7. לעניין הוראה זו, "תאגיד בנקאי" – תאגיד כאמור בסעיף 6.

נספח

הבהרות לתקשורת של רואה חשבון מבקר

עם הגורמים המופקדים על בקרת העל בתאגיד הבנקאי

כללי

1. תקשורת בין רואה חשבון מבקר של תאגיד בנקאי לבין הגורמים המופקדים על בקרת העל בתאגיד הבנקאי תתקיים בהתאם לכללים שנקבעו בתקני הביקורת האמריקאיים, שהוחלו על תאגידי בנקאיים בישראל, על-מנת להחיל תקני ביקורת חדשים המתפרסמים בארה"ב. יישום התקנים יכלול את התיקונים והשינויים בתקנים, שפורסמו לאחר מועד תחילתם בארה"ב.

2. בנוסף, יחולו על רואי החשבון המבקרים :

(א) דרישות נוספות בנושא תקשורת של רואה חשבון מבקר עם הגורמים המופקדים על בקרת העל בתאגיד הבנקאי בתקני ביקורת אחרים, החלים על-פי כל דין על עבודת ביקורת של רואה חשבון מבקר בתאגיד בנקאי.

(ב) הבהרות ספציפיות ליישום התקנים האמריקאיים וכן דרישות נוספות כמפורט להלן. למטרות יישום, ראוי להדגיש כי בגילוי דעת מספר 76 של לשכת רואי חשבון בישראל בדבר "תקשורת בנושאי ביקורת עם גורמים המופקדים על בקרת העל בגוף המבוקר", הדירקטוריון של תאגיד בנקאי הינו גורם המופקד על בקרת העל.

3. מובהר בזאת כי אם יחולו בעתיד שינויים בתקני הביקורת הרלבנטיים, יש ליישם את השינויים הנ"ל בהתאמה.

מען הדיווח

4. בנוסף לועדת הביקורת של הדירקטוריון, על רואה החשבון המבקר לבחון מיהם הגורמים הנוספים בדירקטוריון המופקדים על בקרת העל ועם מי מהם עליו לדון. במקביל, דירקטוריון התאגיד הבנקאי נדרש לעדכן את רואה החשבון המבקר בדבר הצורך למען דיווחים מסוימים הנשלחים אל ועדת הביקורת גם לדירקטוריון עצמו או לוועדה אחרת בדירקטוריון, כגון ועדת מאזן, אם אותם נושאים נמצאים באחריותם.

5. למען הסר ספק, מובהר כי :

(א) דיווחים נדרשים לגורמים המופקדים על בקרת העל אינם פוטרים מדיווח ליו"ר הדירקטוריון כפי שנקבע בסעיף 169(א) לחוק החברות, התשנ"ט – 1999.

(ב) בהתאם לסמכויותיו לפי סעיף 5.א. ל"פקודת הבנקאות לשנת 1941" רשאי המפקח על הבנקים לדרוש ולעשות שימוש ככל שידרש, בכל מידע, שנוצר בתקשורת בין רואה חשבון מבקר לבין ועדת הביקורת, או בין רואה חשבון מבקר לבין כל גורם אחר בתאגיד הבנקאי. זאת, גם אם בתקשורת נקבעו הגבלות לגבי הנמענים והשימוש במידע על ידי גורמים אחרים.

מועד הדיווח

6. דוח מפורט שנתי (Long Form Report), הכולל ממצאים מהותיים, כגון חולשה מהותית בבקרה הפנימית, וכן כל הנושאים הרלבנטיים לאישור הדוח הכספי, ידווחו לגורמים המופקדים על בקרת העל בתאגיד הבנקאי לפני מועד אישור הדוח הכספי.

7. נמסרו לגורמים המופקדים על בקרת העל בתאגיד הבנקאי ממצאים בכתב על בסיס שוטף במהלך השנה, אין חובה לחזור עליהם בדוח המפורט השנתי, ובלבד שיהא אזכור לממצאים המתייחסים, כולל הפניה למקור.

8. לא השלים רואה חשבון מבקר את הדיווח על ממצאי הביקורת האחרים עד למועד אישור הדוח הכספי השנתי, יודיע זאת לתאגיד הבנקאי ויגיש דוח משלים תוך 60 יום לאחר פרסום הדוח הכספי.

8.א. תאגיד בנקאי יעביר אל המפקח על הבנקים בכל שנה :

(א) עותק של הדוח המפורט השנתי ושל הדוח המשלים, וזאת לא יאוחר מ-15 ימים מהמועדים בהם נדרש רואה החשבון המבקר להעביר לתאגיד הבנקאי את הדוחות האמורים, כאמור בסעיפים 6 ו-8 לעיל.

(ב) עותק של תגובתו בכתב לממצאי רואה החשבון המבקר כאמור בסעיף קטן 9.א) להלן, וזאת לא יאוחר מ-15 ימים ממועד העברת התגובה לרואה החשבון המבקר.

תגובה לדיווח ותיקון הליקויים

9. (א) הגורמים המופקדים על בקרת העל בתאגיד הבנקאי, או צוות שהוסמך על ידם, ידרשו להשיב בכתב לרואה חשבון מבקר לממצאי הביקורת תוך 60 יום מקבלת הדוח, שבו תהא התייחסות לכל הליקויים.

(ב) במסגרת הליך זה יידרש התאגיד הבנקאי לאשר תיקון כל הליקויים, לגביהם רואה החשבון סבור, לאחר קבלת התגובה של התאגיד הבנקאי, כי תיקונם ראוי. כאשר הליך התיקון של ליקויים מסוימים כרוך בפעילות המחייבת טיפול ארוך טווח, כגון תיקון בסיסי במערכת המיכון, יידרש התאגיד הבנקאי לתקן את הנדרש לפי לוח זמנים מוגדר.

(ג) לא תוקנו במועד הליקויים כאמור לעיל, בפרט ליקויים שהתאגיד הבנקאי אישר תיקונם, ידווחו הליקויים החוזרים בנפרד או במסגרת הדיווח על "חולשה מהותית בבקרה הפנימית", אם קיים (ראה סעיף 13 להלן).

פנייה אל המפקח על הבנקים

10. רואה חשבון מבקר ישקול, במקרים מהותיים, לפי העניין, את הצורך בפנייה אל המפקח על הבנקים, כאשר הוא סבור כי :

(א) נותרה אי הסכמה, לאחר כל הדיונים וההתכתבויות, לרבות עם הדירקטוריון, בנושאים בגינם לא נדרש שינוי מהנוסח האחיד של דוח רואה החשבון המבקר ;

(ב) לוח הזמנים לתיקון הליקויים, שקבע התאגיד הבנקאי, אינו סביר ;

(ג) הגורמים המופקדים על בקרת העל בתאגיד הבנקאי אינם מגיבים כהלכה, בפרק זמן סביר, להודעתו בהקשר לנושאים, שנמצאו בביצוע ביקורת דוח כספי או בסקירה של דוחות ביניים, הגורמים לו לסבור כי נדרש שינוי מהותי בדוחות אלו.

חובת דיווח בכתב

11. נדרשת חובת דיווח בכתב, לפחות בהתייחס לנושאים ברי דיווח, כהגדרתם ב-60 SAS, ונושאים מהותיים אחרים בגינם נדרשת תקשורת עם הגורמים המופקדים על בקרת העל בתאגיד הבנקאי.

דיווחים נוספים של רואה חשבון מבקר

12. בנוסף, רואה חשבון מבקר ידווח לגורמים המופקדים על בקרת העל בתאגיד הבנקאי, במסגרת הדוח המפורט השנתי או על בסיס שוטף, לפי העניין, על הנושאים הבאים :

(א) דיווח על היקף הביקורת :

(1) תיאור כללי של היקף הביקורת ;

(2) תחומים בהם הועמקה הביקורת והסיבות שהניעו את רואה חשבון מבקר להרחיב את הביקורת בתחומים אלה ;

(3) הערכת פעולות הביקורת הפנימית ותקינותה של מערכת הבקרה הפנימית ומידת הסתמכותו של רואה חשבון מבקר עליהן לעניין קביעת היקף הביקורת.

(ב) הסתמכות על מומחים :

כאשר רואה חשבון מבקר הסתמך בנושאים מהותיים על מומחים אחרים (רואי חשבון, עורכי דין, שמאים, כלכלנים וכד') עליו לעדכן את הגורמים המופקדים על בקרת העל

- בתאגיד הבנקאי באשר לשמותיהם והנושאים שלגביהם הסתמך רואה החשבון המבקר עליהם.
- (ג) ההשפעה האפשרית על הדוחות הכספיים של סיכונים וחיפופות משמעותיים כלשהם, כדוגמת תביעה משפטית, שנדרש לגלותם בדוחות הכספיים ;
- (ד) אי-ודאיות מהותיות הקשורות לאירועים ולמצבים העשויים לעורר ספקות משמעותיים בדבר יכולתו של התאגיד הבנקאי לפעול כעסק חי ;
- (ה) שינויים צפויים מהנוסח האחיד בדוח רואה החשבון המבקר ;
- (ו) עניינים אחרים המחייבים תשומת לב של הגורמים המופקדים על בקרת העל בתאגיד הבנקאי, כגון – שאלות בדבר יושרה של ההנהלה ;
- (ז) שירותים שאינם פעולות הביקורת - סקירת השירותים שאינם פעולות ביקורת, שנתן רואה החשבון המבקר או חברת שירותים בשליטתו לתאגיד הבנקאי במשך השנה (בהתאם להגדרות המפורטות בדוח הדירקטוריון, נספח ג', עמ' 10-630) ;
- (ח) דוחות שהוגשו במהלך השנה - פירוט כל הדוחות של רואה החשבון המבקר שהוגשו במהלך השנה ולמי הוגשו.

חולשה מהותית בבקרה הפנימית

13. בשל שיקולי מהותיות, ועל מנת למנוע מצב שבו ליקוי מהותי "ייטמע" בתוך סדרה גדולה של ממצאים, רואה החשבון המבקר נדרש לזהות ולדווח לגורמים המופקדים על בקרת העל בתאגיד הבנקאי על חולשה מהותית, כהגדרתה ב-SAS 60, בנפרד.

הבהרות – שמירה על נכסים

14. בנספח ל-SAS 60, מובאות דוגמאות לנושאים אשר עשויים להיות נושאים ברי דיווח, והן כוללות, בין השאר, תנאים לא נאותים לשמירת נכסי התאגיד הבנקאי או ראייה לכישלון שמירת נכסי התאגיד הבנקאי מפני הפסד, נזק או שימוש לא ראוי. מובהר כי האמור לעיל מתייחס גם לנכסים המוחזקים עבור אחרים כשומר או כנאמן.
15. המונח "שמירה על נכסים" מתקשר לתהליכים ולמדיניות הבקרה הפנימית בהתייחס לדיווח הכספי. בהקשר למבנה הבקרה הפנימית של התאגיד הבנקאי, שמירה על נכסים מתייחסת רק להגנה מפני הפסד מטעויות ואי סדרים בתהליך ביצוע עסקאות ובשמירת הנכסים המתייחסים, ואין היא כוללת, לדוגמא, הפסד של נכסים, הנובע מהחלטות תפעוליות של ההנהלה.
16. לעניין זה מובהר, כי תפקיד ההנהלה הוא לקבוע את המדיניות בהקשר לשמירה על נכסים, ותפקיד רואה חשבון מבקר הוא לוודא קיום מדיניות (safeguarding policies) בנדון ולבחון

ציות למדיניות זו בהקשר לדיווח הכספי. רואה חשבון מבקר אינו נדרש להעיד על נאותות המדיניות (attest to the adequacy). כך לדוגמא, בחינת רואה חשבון מבקר לבקרות בהקשר לדיווח הכספי של הלוואות צריכה לכלול, לדוגמא, בדיקות אם התאגיד הבנקאי מבצע עסקאות בהתאם למדיניות ההנהלה במימון הלוואות ותיעודן. תהליכים אלו עשויים לכלול, לדוגמא, השוואת אישורי ביצוע הלוואות למדיניות ההנהלה הכתובה.

* * *

עדכונים

תאריך	פרטים	גרסה	חוזר 06 מס'
15/2/87	חוזר מקורי		1289
8/91	שיבוץ בהוראות ניהול בנקאי תקין	1	-----
3/1/93	עדכון	2	1615
12/95	גרסה מחודשת של קובץ ניהול בנקאי תקין	3	-----
30/11/04	עדכון	4	2145
27/4/08	עדכון	5	2233
10/3/10	עדכון	6	2264